

Honing: wet en praktijk

Imkers zijn voedselproducenten!

Noblesse oblige

Henk van der Scheer

Bijna allemaal oogsten we honing en verkopen we die en/of delen we die uit aan familieleden, vrienden en kennissen. Al die 'klanten' willen we allemaal het beste van het beste geven: een goudeerlijk natuurproduct. We zijn er toch van overtuigd dat honing van de imker veel beter is dan die uit de supermarkt, of niet soms? Adeldom verplicht..., ja toch!

Nee, kippenveren horen niet thuis in honing. Dat hoef ik u niet te vertellen. Natuurlijk slingeren we niet in een kippenschuur en ook niet in een stoffig hok. Zo zetten we bij het oogsten ook geen volle honingramen op de grond, maar hangen we die in een lege bak. We willen niet het risico lopen op verontreiniging van honing met grond waarin mogelijk de bacterie *Clostridium botulinum* zit. Stel je voor dat onze honing de oorzaak zou kunnen zijn van zuigelingenbotulisme. Voor alle zekerheid zeggen we nog maar eens aan kopers van onze honing dat die niet moet worden gegeven aan kinderen jonger dan één jaar. Natuurlijk zorgen we goed voor onze klanten (en onze bijen).

Residuen

Residuen van bestrijdingsmiddelen in honing? Tja, daar kunnen we als imkers vaak niets aan doen. Dat doen de land- en tuinbouwers die genoodzaakt zijn hun gewassen te bespuiten met gif: soms in de bloei, soms op bloeiende onkruiden en soms op planten die onder de luizen zitten en daardoor bedekt zijn met honingdauw. Ook wij imkers en ook onze bijen hebben het er zo af en toe behoorlijk moeilijk mee. De grootste ramp in Nederland voltrok zich in de zomer van 1996 toen de bijen op aardappelpercelen vlogen vanwege de honingdauw die de luizen op die aardappelstengels produceerden.¹ Toen de landbouwers die luizen in de gaten kregen werd er rap gespoten met dimethoaat, een insecticide dat prima werkte tegen die luizen, maar ook tegen onze bijen. Alle vliegbijen van ruim 1000 volken legden toen het loodje. De boeren deden wettelijk gezien niets verkeerd maar niemand had tot dan toe rekening gehouden met de mogelijkheid dat bijen op aardappel zouden vliegen. Toen zich die ramp in 2003 op wat kleinere schaal herhaalde was voor ons imkers de maat vol.² Gelukkig zagen ook de andere betrokkenen dat in en werden een jaar later de bespuitingen met dimethoaat na de datum van 30 juni op aardappel verboden. Omdat er daarna andere gewasbeschermingsmiddelen op de markt kwamen die effectief zijn tegen luizen en minder gevaarlijk voor bijen, is dimethoaat op aardappel nu helemaal niet meer toegelaten.

Onschuldige imkers?

Wat dat betreft geldt: schijn bedriegt, zo blijkt uit het monitoringonderzoek naar oorzaken van abnormale sterfte van volken in Duitsland.³ Uit de resultaten van vier jaren onderzoek blijkt, dat in monsters bijenbrood (en honing) het vaakst residuen van

het varroacide coumaphos (Perizin) werden aangetroffen. Pas op de tweede en derde plaats figureerden de gewasbeschermingsmiddelen boscalid (een fungicide) en terbuthylazine (een herbicide). De werkzame stof boscalid is bij ons bekend als bestanddeel van Collis (boscalid plus kresoxim-methyl), een middel dat in kasteelten wordt toegepast tegen meeldauwschimmels. De werkzame stof terbuthylazine kennen wij als bestanddeel van o.a. Calaris (terbuthylazine plus mesotrione), een onkruidbestrijdingsmiddel in de maisteelt.

Ook imkers verontreinigen dus honing. In dit geval Duitse imkers die nog steeds Perizin toepassen. Dat is bij ons gelukkig al lang verleden tijd, ja toch? Gelukkig waren de concentraties van de aangetroffen middelen in de monsters laag en niet verontvullend vanuit oogpunt van de volksgezondheid, maar imkers zijn soms dus ook niet zo onschuldig.

Twee andere punten uit dat monitoringonderzoek vielen op: slechts driemaal werden residuen gevonden van een neonicotine (imidacloprid), in lage concentraties (max. 3 µg/kg) gevonden, hoewel imidacloprid in Duitsland algemeen wordt toegepast bij koolzaad. Bovendien bleek er een significante samenhang tussen wintersterfte van volken en de mate waarin volken in de herfst besmet zijn met varroamijten, dan wel met virussen. Een goede en tijdige bestrijding van varroamijten is dus een zeer zinnige

foto Derk-Jan Gjeltema

Perizin, al jaren niet meer toegestaan

zaak, maar gebruik daarvoor dan wel varroaciden die geen vervelende residuen in honing achterlaten als ze op de juiste manier en op het juiste tijdstip worden toegepast. Volg daartoe het schema dat door Bijen@wur (voorheen PPO-Bijen) is beschreven.⁴

Liever illegaal dan braaf

Als je het geschrijf op het imkerforum op www.bijhouden.nl volgt, of je oor te luisteren legt op afdelingsavonden lijkt het er soms wel op dat men die mening aanhangt. Waarom toch liever Apistan, (fluvalinaat), Apitol (cymiazol), Folbex (broompropylaot), Perizin (coumaphos), Tactic (amitraz) en andere synthetisch-chemische middelen tegen varroamijten dan middelen van natuurlijke oorsprong zoals de organische zuren mierenzuur en oxaalzuur of thymol? Oké, oxaalzuur is hier ook niet toegelaten, maar het wordt wel gedoogd door onze overheid en het komt over enige tijd ook hier op de markt voor toepassing als druppelbehandeling. Bovendien komt het van nature in honing voor (net als mierenzuur en soms ook tijmolie). En dan willen sommige imkers ook nog het antibioticum Fumidil-B (fumagillin) inzetten tegen *Nosema ceranae*. Is dat niet wat overtrokken?

Die varroaciden Apistan, Apitol, Folbex, Perizin en Tactic zijn oplosbaar in vet en hopen dus op in de was. Hun afbreekbaarheid daarin is praktisch nul. Bij het slingeren van honing komen er altijd wasdeeltjes in de honing en daarmee ook de residuen die daarin zitten. Nog steeds zijn residuen van Perizin in de was te

vinden, ook al is het gebruik van dit middel in Nederland al jaren niet meer toegestaan. En zijn die middelen beter dan oxaalzuur? Welnee, in proeven ter bestrijding van varroamijten in de winter hebben ze nooit die goede effectiviteit gehaald van meer dan 95% zoals bij oxaalzuur. In de zomer moeten ze het afleggen tegen mierenzuur, omdat ze de mijten in het broed niet raken. En beter dan thymol zijn ze ook niet wanneer ze net als thymol in augustus worden ingezet. Evenmin zijn ze goedkoper, dus waar zijn we nou in vredesnaam mee bezig?

Komt de redding van Fumidil-B?

De nieuwste rage is de toepassing van Fumidil-B (fumagillin) tegen *Nosema ceranae*. Er is nog niets bewezen, maar stel je voor dat die nieuwe Nosema-soort eens de oorzaak zou zijn van de abnormale volkssterfte. Dat zou betekenen dat we met een middel in zee gaan dat de overheid beslist niet meer wil, omdat antibiotica in principe gereserveerd zijn voor bestrijding van ziekten bij mensen. Bovendien wordt fumagillin ook nog eens verdacht van beschadiging van genen (mutageniteit). Nog in 2002 werd de import in Europa van Chinese producten, waaronder honing, gedurende bijna een jaar verboden vanwege residuen van een ander antibioticum, namelijk chlooramfenicol.

Stuifmeel

Hebben we niet wat anders? Wat dacht u van een goede stuifmeelvoorziening? Onderzoek van Eischen en Graham (2008), wijst op een positief effect van een goede voedselvoorziening in het voorjaar op het terugdringen van besmetting van volken met *Nosema ceranae*. Het voeren van besmette volken met gemiddeld 2,4 miljoen sporen per bij met Bee Pro, een eiwitrijk stuifmeelvervangingsmiddel, deed die volken zienderogen opknappen en uitgroeien tot goede bestuivingsvolken voor de amandelbomen in Californië. Toevoegen van fumagillin aan Bee Pro verbeterde dat effect niet.

Noten, literatuur

- 1 Vunderink, D., 1996. De spuutschade in augustus. *Bijen* 5:259-260.
 - 2 Scheer, H. van der, 2004. Goed nieuws: toelating dimethoaat op aardappel zal vermoedelijk worden gewijzigd. *Bijen* 13:169.
 - 3 Anoniem, 2009. Vier Jahre Monitoring: Die Ergebnisse. *Deutsches Bienen Journal* 17:52-54.
 - 4 Anoniem, 2006. Varroa bestrijden. De belangrijkste bestrijdingsmethoden op een rij. Uitgave PPO, Wageningen, 27 pp.
- Eischen, F.A.; Graham, R.H., 2008. Feeding overwintering honey bee colonies infected with *Nosema ceranae*. *American Bee Journal* 148:555.

Bijengezondheidsdag

Op zaterdag 26 september a.s. zal de Bijengezondheidsdag voor bijengezondheidscoördinatoren (BGC's) worden gehouden in Wageningen. Aanvang 10.00 uur, spreker o.a. Dr. Gerhard Liebig. Nadere informatie volgt in het septembernummer.